

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ

ทะเบียนเลขที่ สช 67100220

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ คำขอเลขที่ 63100249 ทะเบียนเลขที่ สช 67100220 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 10 กันยายน 2563

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. 2567

(นายวุฒิกร สิริระพันธุ์)
อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ

Bueng Kan Fermented Mud Cloth หรือ Pha Muk Klon Bueng Kan

(1) เลขที่คำขอ	63100249	ทะเบียนเลขที่	สข 67100220
(2) วันที่ยื่นคำขอ	10 กันยายน 2563	วันที่ขึ้นทะเบียน	10 กันยายน 2563
(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน	จังหวัดบึงกาฬ		
ที่อยู่	ศาลากลางจังหวัดบึงกาฬ ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมืองบึงกาฬ
จังหวัดบึงกาฬ 38000		
(4) รายการสินค้า	ผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ผลิตจากผ้าหมักโคลนบึงกาฬ		
(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า			

คำนิยาม

ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ หรือ Bueng Kan Fermented Mud Cloth หรือ Pha Muk Klon Bueng Kan หมายถึง ผ้าย้อมสีธรรมชาติ และหมักโคลนตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบึงกาฬ โดยเป็นโคลนที่นำมาจากจังหวัดบึงกาฬ ทำให้เนื้อผ้ามีความนุ่ม มันวาว มีกลิ่นหอมของดินโคลน มีสีตามที่ได้สกัดได้จากพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ และโคลนที่นำมาหมัก สีไม่ตก แต่จะค่อย ๆ ซีดจางตามธรรมชาติ ซึ่งผลิตในเขตพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทผ้า	ผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ผลิตจากผ้าหมักโคลนบึงกาฬ
(2) ลักษณะทางกายภาพ	
- เนื้อผ้า	เนื้อผ้านุ่ม มีความมันวาว สีไม่ตก สีจะค่อย ๆ ซีดจางตามธรรมชาติ
- โทนสี	สีธรรมชาติที่ได้จากการย้อมสีจากพรรณไม้และหมักโคลน เช่น สีเทาเข้ม สีเทาประกายม่วง สีน้ำตาลเข้ม สีน้ำตาลอ่อน สีครามน้ำเงิน เป็นต้น
- กลิ่นผ้า	กลิ่นหอมไอดินกลิ่นโคลนตามธรรมชาติ
- เส้นใย	เส้นใยธรรมชาติ เช่น ฝ้าย และไหม เป็นต้น และเส้นใยประดิษฐ์
- ลวดลาย	ลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ลายตาข่าย ลายสองฝั่งโขง ลายดารานาคี ลายสายฝน ลายถุงเงิน ลายชะโด และลายสายใย เป็นต้น

กระบวนการผลิต

วัตถุดิบ

(1) เนื้อโคลน เป็นโคลนดินเหนียวและเนื้อโคลนละเอียด ไม่มีเม็ดดินและทรายปะปน ที่ได้จากบริเวณริมแม่น้ำโขงเหนือสุดแดนอีสาน บ้านสะง้อ อำเภอเมืองบึงกาฬ (โคลนสีเทาเข้ม) บ่อดินบ้านนาสุขสันต์ อำเภอเมืองบึงกาฬ (โคลนสีออกส้มหรือแดง) หนองปลาชิว บ้านศรีมงคล อำเภอพรเจริญ (โคลนสีเทาเข้ม) หรือจากอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดบึงกาฬ

(2) เส้นใย

(2.1) เส้นใยธรรมชาติ เช่น ฝ้าย และไหม เป็นต้น ที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ หรือจังหวัดอื่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

(2.2) เส้นใยประดิษฐ์ เช่น โพลีเอสเตอร์ และเรยอน เป็นต้น ที่ได้จากกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

(3) สีย้อมผ้า เป็นสีธรรมชาติที่สกัดได้จากพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ เช่น ต้นชมพูป่า ต้นขนุน ต้นค้อเขียว ต้นคูณ ต้นมะขาม ต้นประดู่ ต้นไผ่อบย ต้นคราม ต้นเปลือย ต้นลูกหว้า ต้นสัก ต้นดอกดาวเรือง และต้นสิรินธรวัลลี เป็นต้น ซึ่งพรรณไม้แต่ละชนิดจะให้สีที่แตกต่างกันไป

วิธีการผลิต

(1) การเตรียมสีย้อม

(1.1) นำพรรณไม้ที่จะใช้เป็นวัตถุดิบย้อมผ้ามาทำความสะอาด

(1.2) ต้มสกัดสี โดยควบคุมความร้อนให้คงที่ ใช้ระยะเวลาเคี่ยวอย่างน้อย 5 - 12 ชั่วโมง

(1.3) พักสีให้เย็น แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง

(2) การเตรียมเนื้อโคลน

นำโคลนที่ได้จากพื้นที่จังหวัดบึงกาฬมากรองด้วยผ้าที่มีความบาง เพื่อคัดกรองเอาเม็ดดิน เม็ดทรายออก ให้เหลือแต่เนื้อโคลนละเอียด และผสมน้ำเล็กน้อยให้โคลนมีลักษณะเหลว

(3) การย้อมสี

(3.1) นำเส้นใยไปทำความสะอาด และกระตุกเส้นใย เพื่อให้เส้นใยกระจายไม่พันกัน

(3.2) นำเส้นใยไปย้อมสีธรรมชาติที่เตรียมไว้ โดยกรรมวิธีการย้อมร้อนหรือย้อมเย็น ระยะเวลา ประมาณ 5 - 20 นาที หรือสังเกตให้สีติดเส้นใยสม่ำเสมอ

(4) การหมักโคลน

(4.1) นำเส้นใยที่ย้อมสีธรรมชาติแล้ว บิดให้หมาด และกระตุกเส้นใยอีกครั้ง

(4.2) นำเส้นใยลงไปหมักโคลนที่เตรียมไว้ 5 นาทีขึ้นไป โดยระยะเวลาในการหมักขึ้นอยู่กับความนุ่มที่ต้องการ หากต้องการให้มีความนุ่มมากให้หมักไว้ 1 คืน

(4.3) นำเส้นใยที่หมักโคลนแล้ว ล้างด้วยน้ำสะอาด 2 - 3 ครั้งจนสะอาด

(4.4) กระตุกเส้นใย เพื่อให้เส้นใยกระจายไม่พันกัน และนำไปผึ่งลมในที่ร่ม ประมาณ 4 - 6 ชั่วโมง

(4.5) นำเส้นใยไปปั่นหลอด เพื่อเข้าสู่กระบวนการทอ

(5) การทอผ้า

ทำการทอเส้นใยเป็นผ้าผืน โดยทั่วไปจะใช้กี่ทอมือแบบพื้นบ้าน เพื่อให้สามารถจัดลวดลายได้ตรง และเรียบร้อย โดยทอเป็นลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ลายตาข่าย ลายสองฝั่งโขง ลายดารานาคี ลายสายฝน ลายอุงเงิน ลายชะโด และลายสายใย เป็นต้น

การบรรจุหีบห่อ

รายละเอียดบนฉลากหรือบรรจุภัณฑ์ ให้ระบุรายละเอียด ดังนี้

(1) ชื่อสิ่งข่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ” หรือ “Bueng Kan Fermented Mud Cloth” หรือ “Pha Muk Klon Bueng Kan”

(2) ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้า หรือรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดบึงกาฬ ตั้งอยู่ที่เส้นละติจูดที่ 18 องศา 9 ลิปดา 44 ฟลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 103 องศา 45 ลิปดา 3 ฟลิปดาตะวันออก มีเขตพื้นที่ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวกั้นพรมแดน พื้นที่ส่วนใหญ่ในจังหวัดบึงกาฬเป็นที่ราบลุ่ม มีสภาพแวดล้อมสมบูรณ์ไปด้วยภูเขาและน้ำตก เช่น น้ำตกเจ็ดสี น้ำตกตาดชะแนนที่อยู่ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว เป็นต้น มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญระดับโลก ได้แก่ พื้นที่บริเวณกุดทิง และพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง รวมถึงแหล่งแม่น้ำโขงบริเวณหน้าวัดอาฮงศิลาวาส ตำบลหอค้า อำเภอเมืองบึงกาฬ มีจุดที่แม่น้ำโขงมีความลึกที่สุด ไม่สามารถวัดระดับความลึกได้ สังเกตได้จากเมื่อมีวัสดุหรือซากไม้ขนาดใหญ่ลอยมาถึงบริเวณนี้ จะหมุนวนอยู่ประมาณ 30 นาที จึงจะไหลต่อไป ชาวบ้านจึงเชื่อกันว่าเป็น “สะดือแม่น้ำโขง” เมื่อมีการนำโคลนบริเวณใกล้เคียงกับสะดือแม่น้ำโขงและบริเวณแหล่งน้ำในจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งเป็นโคลนที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำ มีลักษณะเป็นดินเหนียวปนดินร่วน มีเนื้อละเอียด เมื่อนำมาหมักกับเส้นใยหรือผ้าที่มีการย้อมสีจากพรรณไม้ธรรมชาติแล้ว จะทำให้เส้นใยหรือผ้านั้นมีความนุ่ม มันเงา และมีกลิ่นหอมไอดินกลิ่นโคลน รวมถึงมีการปลุกต้นฝ้าย ซึ่งเป็นพืชไร่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นเส้นใยธรรมชาติที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำผ้าหมักโคลนบึงกาฬ

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดบึงกาฬ มีสภาพภูมิอากาศค่อนข้างดี เนื่องจากได้อิทธิพลจากแม่น้ำโขงทำให้อากาศไม่ร้อนมากในช่วงฤดูร้อน ส่วนในช่วงฤดูฝนจะมีฝนตกชุก ส่งผลให้มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางด้านพรรณไม้ธรรมชาติ พื้นที่เต็มไปด้วยป่าไม้ สวนยาง และต้นไม้นานาพรรณ จึงมีการนำส่วนประกอบต่าง ๆ ของพรรณไม้ไปต้มสกัดเป็นสีย้อมผ้าธรรมชาติ เช่น เปลือกของต้นชมพูป่า เปลือกหรือผลของต้นค้อเขียว ใบหรือฝักของต้นไผ่ยอ และดอกหรือรากของต้นสิรินธรวัลลี เป็นต้น

จากลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศดังกล่าว ส่งผลให้ผ้าหมักโคลนบึงกาฬที่เกิดจากการใช้โคลนจากพื้นที่ของจังหวัดบึงกาฬมาหมักนั้น ทำให้น้ำมีความนุ่ม มันเงา มีกลิ่นหอมละมุนของดินโคลน และการย้อมสีผ้าที่มาจากพรรณไม้ธรรมชาติ ไม่มีสารเคมีปะปน ทำให้ผู้ที่สวมใส่รู้สึกปลอดภัย

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดบึงกาฬ มีการรวมกลุ่มหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้ง ลาว ไทพวน ภูไท โย้ย และญ้อ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีลักษณะการแต่งกายที่แตกต่างกัน แต่มีศาสนาและความเชื่อที่คล้ายกัน ซึ่งถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของแต่ละกลุ่ม ซึ่งนอกจากเรื่องความเชื่อแล้ว แต่ละกลุ่มยังมีการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ คือการสกัดใยฝ้ายมาเป็นเส้นใยทอเป็นผืนผ้า และมีภูมิปัญญาในการสกัดสีจากพรรณไม้ธรรมชาติ เพื่อนำมาย้อมสีผ้าให้มีสีสัน

ที่หลากหลาย ซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น คาดว่าไม่ต่ำกว่า 100 ปีมาแล้ว ผ้าหมักโคลนบึงกาฬในอดีตเกิดจากชาวบ้านที่ออกไปทำนา โดยเสื้อผ้าที่สวมใส่ส่วนล่างจะแช่ในน้ำโคลนและเปื้อนโคลนกลับมาทุกครั้ง เมื่อชาวบ้านกลับมาซักผ้าเพื่อทำความสะอาด จึงสังเกตว่าผ้าในส่วนล่างที่เปื้อนโคลนมีความนุ่มมากกว่าผ้าส่วนบนที่ไม่เปื้อนโคลน จากการสังเกตทำให้ชาวบ้านรู้กรรมวิธีที่จะทำให้ผ้านุ่มขึ้น จึงมีการนำเส้นใยฝ้ายหรือผ้าทอที่ผ่านกระบวนการย้อมสีจากพรรณไม้ธรรมชาติแล้ว ไปหมักด้วยโคลนในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ จึงได้เป็นผ้าหมักโคลนที่นุ่มและมันวาวอย่างน่ามหัศจรรย์ รวมถึงสีที่นำมาสกัดเป็นสีย้อมผ้าได้มาจากพรรณไม้ธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทำให้ผู้สวมใส่รู้สึกปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงมีการส่งต่อภูมิปัญญานี้มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากคุณสมบัติเฉพาะตัวที่กล่าวมาแล้ว ผ้าหมักโคลนบึงกาฬยังมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งได้แรงบันดาลใจมาจากลายผ้าขาม้าที่มีมาแต่ดั้งเดิม และมีการประยุกต์ลวดลายให้ทันสมัยขึ้น ส่งผลให้ผ้าหมักโคลนบึงกาฬเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายและเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้าเด่นของจังหวัดบึงกาฬ มีการจำหน่ายทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ซึ่งสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้ผลิตผ้าหมักโคลนบึงกาฬได้เป็นจำนวนมาก

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตการผลิตผ้าหมักโคลนบึงกาฬ ครอบคลุมเขตพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดบึงกาฬ รายละเอียดตามแผนที่

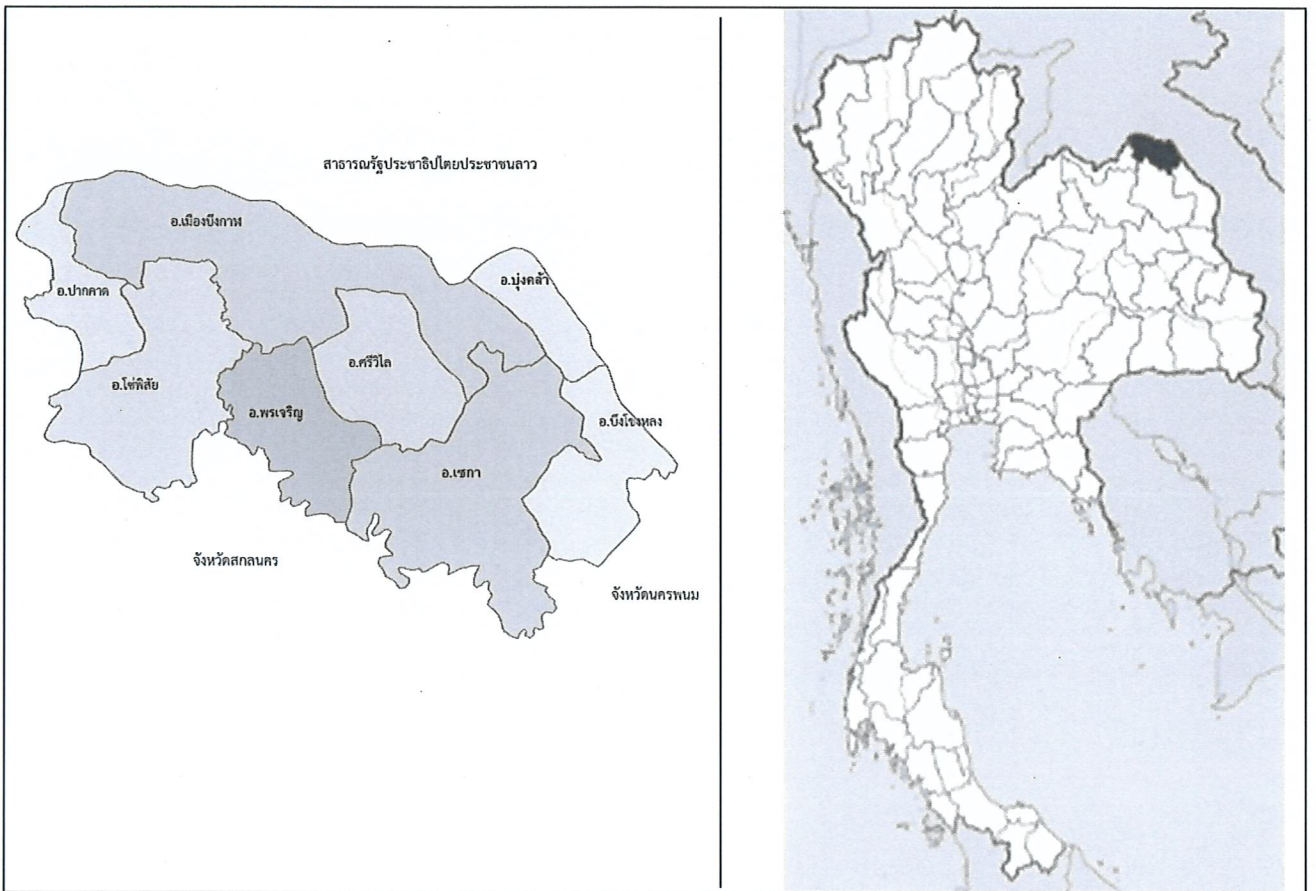
(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ผ้าหมักโคลนบึงกาฬต้องผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตผ้าหมักโคลนบึงกาฬ รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ
- (2) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ ผ้าหมักโคลนบึงกาฬ

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าหมักโคลนบึงกาฬ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดบึงกาฬ